

En gåtur helt inde det grønne

LEVENDE HEGN. De rummer en uudnyttet ressource i deres indre hvor en passende drift kan skabe sammenhængende rumforløb, men hegnstypen afgør mulighederne

Af Anna Maria Hansen

Det levende hegn er et af de vigtigste kulturhistoriske elementer i det åbne landskab. Det fortæller historien om hvordan landskabet er brugt i tusinde år, og hvordan mennesket har formet det. Det levende hegn finder vi også i byen, eksempelvis i form af randbeplantninger eller strukturerende elementer i boligfrierealer, parker og hele bydele.

Levende hegn yder læ, afskærmer, skaber rum og fungerer som spredningskorridorer for flora og fauna. Men der er også behov for at nytænke hegnets funktioner. Hegnets indre rum er i dag overset og har et uudnyttet potentiale når man ser på det rekreative og oplevelsesmæssige aspekt.

Ved at anvende det flerrækkede hegn indre rum kan der

skabes flere tusinde kilometer stier i det åbne landskab som kan imødekomme ønsket om at forbedre adgangsforholdene til landskabet og naturen uden at lodsejere skal give afkald på dyrket jord. Det samme gælder byens landskab hvor levende hegn i de senere år er brugt som strukturerende

elementer i flere byudviklingsprojekter, eksempelvis i Trekroner, Humlebæk Syd og Årslev-Sdr. Nærå.

Da pladsen i byen oftest er sparsom, bør et plantevolumen af hegnets størrelse kunne varetage flere funktioner, og det er her oplagt at udforske mulighederne for at ud-

nytte hegnets indre rum i rekreativ sammenhæng. I mit speciale 'I hegnet. Rum. Type. Tilgængelighed' undersøgte jeg derfor hvordan man kan gøre det levende hegn indre rum tilgængeligt.

De otte hegnstyper

Det levende hegnets potentiale for at indeholde indre rum og rumforløb afhænger af hegnstypen. Ud fra det levende hegn kulturhistorie var det muligt at identificere otte forskellige hegnstyper som gennem tiden har fundet anvendelse. Det første egentlige levende hegn er det smalle *markhegn* der blev indført i forbindelse med udskiftningstiden i slutningen af 1700-tallet for at adskille husdyr fra afgrøder. Godt 100 år senere afløste det i dag velkendte trådhegn markhegnets funktion.

Omtrent samtidigt blev *læ-*

DEFINITIONER

HEGN. Det levende hegn er en sammenhængende, smal, linær og/eller langstrakt bevoksning af træer og/eller buske, plantet eller selvgroet.

RUM. Det afgrænsede rum er tydeligt markeret enten af afgrænsende vægge, et markant gulv eller på anden vis. Det kan muliggøre ophold hvis rummet er af en vis størrelse og hegnet derfor af en vis bredde. Det afgrænsede rum kan også være en lille plads hvor man på grund af den særlige karakter stopper op og for et kort øjeblik distraheres.

RUMFORLØB. Et smalt, langstrakt rumligt forløb som udgør en form for færdselsvej. Rumforløbet er, som hegnet i øvrigt, tydeligt langstrakt og signifikant længere end bred.

Løvtræshegn i Vendsyssel. To planterækker er de seneste 5-10 år tilføjet på hegnets østsider. I det smalle rum mellem den nye og den eksisterende beplantning færdes rådyr. Med beskæring kan også mennesker gå her. Foto: A.M. Hansen.

Skovbælte ved Langebjergskolen, Humlebæk. Seljepil som bestandtræ, busklag af bl.a. fjeldribs, dunet gedeblad og tjørn. Foto: A.M. Hansen.

hegnet introduceret som led i opdyrkelsen af de jyske heder. Da de første enkeltrækkede, monokulturelle læhegn viste sig at være kortlivede og sårbare over for sygdom, blev det flerrækkede løvtræshegn introduceret sidst i 1960'erne. Det trerækkede løvtræshegn er siden da blevet den mest plantede hegnstype. Også det bredere læbælte fandt anvendelse. En betydelig andel af det eksisterende hegnetsnet-

værk i det åbne landskab udgøres derfor i dag af flerrækkede løvtræshegn bestående af tre til syv planterækker og er fem til ti meter brede.

Selvgroede hegn findes hvor selvsået plantemateriale har fundet en vokseplads i markskel og på sten- eller jorddiger.

I byens landskab blev skovbæltet introduceret til strukturering og afgrænsning af boligområder.

Motiverne for at plante

hegn er i dag meget forskellige. Levende hegn plantes i stigende grad af æstetiske og rekreative hensyn. Denne nye tilgang kræver en fælles betegnelse. Jeg foreslår *lysthegn* som er levende hegn som plantes ud fra æstetiske og rekreative hensyn med reference til guldalderens lystskove.

Bredde og rækkeafstand

Hegnsbredden og særligt hegnets rækkeafstand er vigtig for

hegnets potentiale for at indeholde indre rum og rumforløb. Referenceprojekter gjorde det klart at et levende hegn af to planterækker med en indbyrdes afstand på omtrent 1,50 meter er tilstrækkeligt bredt til at danne et smalt indre rumforløb. Referenceprojekter antyder desuden at en rumbredde på minimum 4 meter understøtter muligheden for at skabe et afgrænset rum med mulighed for ophold.

Flerrækkede løvtræshegn anlægges ofte med en rækkeafstand på cirka 1,25 m. Ønsker man at skabe et tilgængeligt rumforløb i et trerækket løvtræshegn med en rækkeafstand på blot denne bredde, er omfattende beskæringer nødvendige. Eksempelvis kan hele midterækken ryddes.

Man kan også omdanne den ene yderrække til en stammehæk ved at opstamme bestandstræerne og rydde (eller beskære) alle buske og om nødvendigt beskære midterækken så man kan færdes mellem yder- og midteræk-

Hegnstypernes rumlige potentiale

	Rumforløb	Afgrænsede rum	Afgrænsede rum til ophold	
Markhegn	÷	÷	÷	Funktion overtaget af trådhegn
Selvgroede hegn	÷	÷	÷	For smalt
Enkeltrækkede læhegn	÷	÷	÷	For smalt. Kan evt. tilplantes på begge sider og ryddes - og omdannes til rum i nyt hegn
Trerækkede løvtræshegn rækkeafstand <1,50 m	x	(x)	÷	Kræver omfattende opstamning, beskæring og rydning
Trerækkede løvtræshegn rækkeafstand >1,50 m	x	x	÷	
Læbælte	x	x	x	
Skovbælte	x	x	x	
Lysthegn	x	x	(x)	

ken. Det er et omfattende indgreb og bør kun gennemføres, hvor hegnets læeffekt er af mindre betydning.

Trerækkede løvtræshegn plantet med en rækkeafstand på 1,50 m eller mere har bedre forudsætninger for at rumme indre rumforløb og små rum. Det bredere læbælte har potentiale til at rumme både afgrænsede rum til ophold og rumforløb. Disse rum kan ligeledes skabes ved at rydde en til flere planterækker.

Skovbæltet har potentiale til at rumme endda store afgrænsede rum og sideløbende rumforløb. For at fremme tilgængeligheden kan fremtidige hegnsplantninger med fordel etableres med større rækkeafstand end hidtil.

Selve udformningen af det indre rum eller rumforløb har

stor betydning for oplevelsen og kan varieres på mange måder. I bredere hegn kan en let bugtet sti bidrage positivt til oplevelsen af stiforløbet. Overdrives formsproget, risikerer man dog at stien virker monoton, især hvis formgivningen ikke tager udgangspunkt i de eksisterende forhold.

Fremtidige hegn

Hvis man ønsker at etablere et levende hegn med et tilgængeligt indre, kræver det flere overvejelser i både artsvalg og planteplan. Anbefalingerne er baseret på referenceprojekter samt udviklingen af konkrete designforslag til to 'forsøgslaboratorier': et eksisterende skovbælte i Trekroner samt et endnu ikke projekteret hegn til den fremtidige bydel Humlebæk Syd.

Det er bl.a. vigtigt at undgå at skabe utilsigtede barrierer af tornede arter. Anvendes ammetræer, kan de med fordel plantes i hele rækker. Så vil der opstå et rumligt forløb når ammetræerne ryddes. Rumforløbet kan eventuelt suppleres med særlige punktvisse oplevelser, eksempelvis i form af tilskårne 'udsigtvinduer' eller stammehække i hegnets sider. I så fald er det en fordel at anvende særligt beskæringsegnete træ- og buskarter i hegnets yderrækker.

Især i bynære hegnprojekter vil jeg desuden opfordre til at indarbejde hegnets tilgængelighed og oplevelser allerede i etableringsfasen, eksempelvis ved at udså blomstrende dækafgrøder og etablere en klippet sti deri.

Specialet handler om til-

gængelighed i bred forstand. Jeg har her taget udgangspunkt i oplevelsen af det levende hegn til fods. Det er klart at størrelse og bredde på både rum og rumforløb - og eventuelt også den anvendte rækkeafstand - skal tilpasses den enkelte målgruppe. Eksisterende hegnsplantninger kan af samme årsag også have begrænset anvendelighed for visse målgrupper. Det er mit håb at specialet kan inspirere flere til en kreativ anvendelse af hegnets indre så vi snart kan invitere ind i hegnene. □

KILDE

Anna Maria Hansen (2014): I hegnene. Rum. Type. Tilgængelighed. Speciale. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet. 291 s. Vejleder: Anders Busse Nielsen.

SKRIBENT

Anna Maria Hansen er landskabsarkitekt. hansen.annamaria@gmail.com.

Levende hegn er dansk landskabskulturhistorie. Her enkeltrækkede seljærønnehegn set fra Agri Bavnehøj, Mols Bjerge. Foto: A.M. Hansen.

Hegnstyper og deres opbygning - i forsimplet form baseret på litteraturstudie og samtaler med fagfolk

	Plantet	Selvgroet	Monokultur	Blanding	Løv	Nål	Ensaldret	Uensaldret	Rækker	Bredde, m	Højde
Markhegn	x		x	x	x		x		1	1-5	Lav
Læhegn	x		x	x	x	x	x		1-7	1-10	Middel
Enkeltrækkede	x		x		x	x	x		1	1-5	Middel
Flerrækkede, løv	x			x	x *	(x)	x		1-7	5-10	Middel
Trerækkede, løv	x			x	x *		x		3	5	Middel
Læbælte	x			x	x *	(x)	x		4-7	5-10	Middel
Skovbælte	x			x	x	x	x		11-26	15-40	Høj
Selvgroet hegn	(x)	x		x	x	x		x	-	-	-
Lysthegn	x	x	x	x	x	x	x	x	-	-	-

* Fremtidige hegnsplantninger er tilskudsberettigede hvis mindst 75% af planterne er løvfældende, jf. Bekendtgørelse om tilskud til landskabs- og biotopforbedrende beplantninger §11 stk. 3.

Hegnshøjden er baseret på egen vurdering og kan variere med lokale klima-, vækst- og vindforhold samt hegnets længderetning (øst-vest, nord-syd). Lav: Op til 5 m. Middel: 5-15 m. Høj: 15-25 m.